

ANNA WIERADZKA-PILARCZYK

JĘDRZEJ MACHALSKI, MIKOŁAJ OCHLA
HUBERT PILARCZYK, MARTA SIENKIEWICZ

**Dojrzałość religijna kandydatów do bierzmowania.
Teoretyczna i empiryczna refleksja nad miejscem
sakramentu bierzmowania w życiu Kościoła**

Dyskusja dotycząca sakramentu bierzmowania od dłuższego czasu obecna jest w wielu duszpasterskich kręgach. Podejmowana pastoralna refleksja dotyczy wielu czynników: wieku osób przyjmujących tenże sakrament, form i sposobów przygotowania do bierzmowania, a także mentalności współczesnej młodzieży, jej podejścia do spraw wiary czy wreszcie dojrzałości religijnej kandydatów i weryfikacji jej przez wyznaczonych formatorów. Bierzmowanie sakrament inicjacji chrześcijańskiej, jest traktowane jako sakrament dojrzałości chrześcijańskiej¹, co w istocie zakłada odpowiednie usposobienie i kompetencje kandydatów do świadomego wyboru życia z Bogiem, a w konsekwencji zaangażowania w życie wiary i budowania wspólnoty Kościoła. Niniejszy artykuł jest teoretycznym i empirycznym podejściem do powstałego problemu. Autorzy dokonali wnikliwej analizy dogmatycznej, prawnej, katechetycznej i wyznaniowej sakra-

Anna WIERADZKA-PILARCZYK – dr teologii, mgr psychologii, adiunkt w Zakładzie Katechetyki i Pedagogiki Chrześcijańskiej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, opiekun Sekcji Psychologii Pastoralnej Koła Naukowego Studentów Wydziału Teologicznego *Veritas* UAM w Poznaniu; e-mail: awiera@amu.edu.pl; Jędrzej MACHALSKI, Mikołaj OCHLA, Hubert PILARCZYK, Marta SIENKIEWICZ – członkowie Sekcji Psychologii Pastoralnej Koła Naukowego Studentów Wydziału Teologicznego *Veritas* UAM w Poznaniu

¹ Sformułowanie ugruntowujące tę myśl znaleźć można np. w: W. Urban: *Sakrament dojrzałości chrześcijańskiej*. Poznań 1979; J. Świtałka, M. Kuć: *Duszpasterstwo więzienne w pracy penitencjarnej*. s. 182; *Polityka* nr 22, z dn. 1.06.2002, s. 28–30; *Gaude Mater Polonia. Duchowe przygotowanie do beatyfikacji Jana Pawła II*. Red. A. Sujka. Kraków 2010 s. 35; K. Romaniuk. *Czas na Biblię*. Kraków 2013 s. 122.

mentu bierzmowania oraz przeprowadzili badania dotyczące religijnej dojrzałości kandydatów przygotowujących się do przyjęcia tego sakramentu inicjacji chrześcijańskiej poprzez empiryczną analizę statusów religijnej tożsamości.

I. Miejsce bierzmowania w rozumieniu wspólnoty Kościoła

1. Aspekt dogmatyczny

W dokumentach Urzędu Nauczycielskiego Kościoła sakrament bierzmowania ściśle wiąże się z pozostałymi sakramentami wtajemniczenia chrześcijańskiego: chrztem, który jest początkiem nowego życia i Eucharystią, w której chrześcijanin karmi się Ciałem i Krwią Chrystusa. Dokumenty Kościoła: orzeczenia papieży, konstytucje oraz dekryty soborów powszechnych i synodów partykularnych są świadectwami tradycji, pozwalającej zrozumieć obecną formę sakramentu bierzmowania, które jawi się jako uzupełnienie, jak nauczał synod w Elwirze (306 r.), potwierdzenie i umocnienie życia chrześcijańskiego. Zarówno synod w Elwirze, jak i kanony synodu w Arles (314 r.) mówią o włożeniu rąk jako obrzędzie odrębnym od chrztu świętego i sprawiającym przyjście Ducha Świętego do duszy chrześcijanina. W Liście do Bazylego, arcybiskupa w Trnovie, z 1204 roku, papież Innocenty III pisze: *Namaszczeniem czoła (frontis chrismatio) nazywamy włożenie ręki, które inaczej zwie się bierzmowaniem (confirmatio), gdyż przez nie udziela się Ducha Świętego, by dać wzrost i siłę*². Kolejne wypowiedzi Magisterium, oprócz namaszczenia, podkreślały rolę biskupa jako zwyczajnego szafarza sakramentu bierzmowania. W dekrecie dla Ormian Soboru Florenckiego z 1439 r., Kościół naucza, że materią sakramentu *jest pobłogosławione przez biskupa krzyżmo (...). Formą zaś są słowa: «Znacę cię znakiem krzyża i umacniam krzyżem zbawienia w imię Ojca i Syna i Ducha Św.» Zwykłym szafarzem jest biskup*³, ponieważ to on zajmuje miejsce Apostołów udzielających niegdyś Ducha Świętego przez włożenie rąk. Nauczanie Soboru Trydenckiego zwraca uwagę na wyciskany na duszy chrześcijanina charakter, swoisty niezmazywalny, duchowy znak.

W encyklice *Mystici Corporis* z 1943 roku papież Pius XII wskazuje na zadania, jakie stają przed chrześcijaninem mającym przyjąć sakrament bierzmowania. Papież pisze, że ów sakrament *wlewa w wierzących nową siłę, by wytrwale strzegli i bronili Matki-Kościola i wiary, którą od niego otrzymali*⁴. Natomiast w encyklice *Mediator Dei* papież zwraca uwagę na nowe życie udzielane wierzącym w tym sakramencie: *Kościół, podobnie jak i jego Głowa, nie odstępował nigdy swoich synów, pomaga im i zachęca do świętości (...) obdarzonych życiem ziemskim, wzbogaca życiem nadprzyrodzonym i niejako rodzi ich ponownie. Umacnia*

² W. Granat: *Sakramenty święte*. Cz. II. *Chrzest. Bierzmowanie. Pokuta*. Lublin 1966 s. 146.

³ Tamże, s. 147.

⁴ Tamże, s. 148–149.

ich siłą Ducha Św. w walce z nieublaganym wrogiem (MD 10). Nauczanie Kościoła o skutkach przyjęcia bierzmowania zostało zebrane w Katechizmie Kościoła katolickiego⁵. Sakrament ten stanowi *pełne wylanie Ducha Świętego, jakie niegdyś stało się udziałem Apostołów w dniu Pięćdziesiątnicy* (KKK 1302). Wzrost i pogłębienie łaski chrzcielnej (...) *ściślej jednoczy nas z Chrystusem, pomnaża w nas dary Ducha Świętego, udoskonala naszą więź z Kościołem, udziela nam, jako pierwszym świadkom Chrystusa, specjalnej mocy Ducha Świętego do szerzenia i obrony wiary słowem i czynem, do mężnego wyznawania imienia Chrystusa oraz do tego, by nigdy nie wstydić się krzyża* (KKK 1303). Sobór Watykański II stale podkreśla także jedność sakramentów inicjacyjnych, które – jak czytamy w *Obrzędach chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych* oraz *Obrzędach bierzmowania* – *doprowadzają do pełnej dojrzałości wyznawców Chrystusa* (OChD WCh nr 2). W *Konstytucji o Liturgii Sacrosanctum Concilium* Sobór wzywa: *Należy także odnowić obrzęd sakramentu bierzmowania, by jaśniej uwypuklić głęboki związek tego sakramentu z całym wtajemniczeniem chrześcijańskim; z tego względu jest rzeczą właściwą przed przyjęciem samego bierzmowania odnowienie obietnic chrztu*⁶. W tej perspektywie bierzmowanie ukazane zostaje jako sakrament umacniający życie zapoczątkowane na chrzcie świętym i potwierdzenie otrzymanych wówczas darów. Sakramenty te tworzą jedność, którą Katechizm Kościoła katolickiego wielokrotnie podkreśla, zaznaczając, że do pełnej inicjacji chrześcijańskiej konieczne jest przyjęcie wszystkich trzech i *choć sakrament chrztu jest ważny i skuteczny bez bierzmowania i Eucharystii, to jednak wtajemniczenie chrześcijańskie pozostaje niedopełnione* (KKK 1306). Stąd konieczne staje się przyjęcie bierzmowania *jako dopełnienie łaski chrztu* (KKK 1285). Wskazuje na to sama nazwa sakramentu *confirmatio*, sugerując zarazem *potwierdzenie chrztu, dopełniające wtajemniczenie chrześcijańskie, a równocześnie umocnienie łaski chrzcielnej i pełnię owoców Ducha Świętego* (KKK 1289). W oparciu o powyższe fragmenty Katechizmu można by przypuszczać, jakoby bierzmowanie było ostatnim sakramentem inicjacyjnym, co znajduje odzwierciedlenie w powszechnej praktyce Kościoła Zachodniego. Jednak w innym miejscu Katechizmu znajduje się wyraźne stwierdzenie, iż dopełnieniem inicjacji chrześcijańskiej jest dopiero przyjęcie Eucharystii: *Najświętsza Eucharystia dopełnia wtajemniczenie chrześcijańskie. Ci, którzy przez chrzest zostali wyniesieni do godności królewskiego kapłaństwa, a przez bierzmowanie zostali głębiej upodobnieni do Chrystusa, za pośrednictwem Eucharystii uczestniczą razem z całą wspólnotą w ofierze Pana* (KKK 1322). Podobnie określa to również *Dekret o posłudze i życiu kapłanów*, podając, że wierni naznaczeni już znakiem chrztu świętego i bierzmowania włączają się całkowicie w Ciało Chrystusowe przez przyjęcie Eucharystii. Sobór Watykański II wielokrotnie zwracał

⁵ Zob. M. Blaza, D. Kowalczyk: *Dogmatyka*. T. 5. *Traktat o sakramentach*. Warszawa 2007 s. 321.

⁶ W. Granat: *Sakramenty święte*, dz. cyt., s. 149.

uwagę, iż treścią sakramentów inicjacyjnych jest jedno misterium paschalne Chrystusa celebrowane w trzech rytualnie różnych sakramentach. Taki sposób postępowania ma swoje uzasadnienie w tym, że: inicjacja chrześcijańska nie dokonuje się jedynie przez ryty sakramentalne, lecz także przez wewnętrzne i osobiste przyłgnięcie wiarą do Chrystusa⁷. Znakiem owego przyłgnięcia ma być zaangażowanie wiernych w apostołstwo, które według *Konstytucji dogmatycznej o Kościele* jest uczestnictwem w samym zbawczym posłannictwie Kościoła, do którego to posłannictwa wszyscy są przez Pana przeznaczeni przez chrzest i bierzmowanie⁸.

2. Aspekt prawny

Prawo kanoniczne w sposób obszerny odnosi się do wszystkich siedmiu sakramentów, poświęcając im I część IV księgi Kodeksu Prawa Kanonicznego, określonej jako: *Uświęcające zadanie Kościoła*. Bierzmowaniu poświęcono dwadzieścia kanonów – od 879 do 898 – w których poruszono podstawowe zagadnienia odnoszące się do tego sakramentu. W pierwszej kolejności Kodeks opisuje dogmatyczny wymiar bierzmowania, podkreślając, że wyciska on w duszy przyjmującego charakter. Podaje również najważniejsze skutki jego przyjęcia, czyli umocnienie darem Ducha Świętego, doskonalsze zjednoczenie z Kościołem, a także zobowiązanie przyjmującego do świadectwa i obrony wiary.

Następnie Kodeks zawiera kilka kanonów (880–888) dotyczących sprawowania bierzmowania oraz jego szafarza. Są to bardzo ważne zapisy, ponieważ wprost odnoszą się zarówno do ważności, jak i godziwości sakramentu. Jest w nich mowa o konieczności używania krzyżma konsekrowanego przez biskupa oraz nałożeniu ręki i wypowiedzeniu odpowiednich słów, co stanowi materię i formę sakramentu. Kodeks przypomina, że zwyczajnym szafarzem bierzmowania jest biskup, ale na mocy określonych praw ważnie może udzielić go także prezbiter (o czym mówią kanony 882–884). Następnie wspomina się o obowiązku spoczywającym na biskupie diecezjalnym, który winien troszczyć się o to, aby każdemu wiernemu, który należycie i roztropnie o to prosi, zostało udzielone bierzmowanie. Z kolei kanony 886–888 precyzują, w jaki sposób przynależność terytorialna szafarza oraz przyjmujących sakrament wpływają na jego ważność i godziwość.

Kodeks bardzo precyzyjnie określa, że *zdatnym do przyjęcia bierzmowania jest każdy i tylko ten, kto został ochrzczony, a nie był jeszcze bierzmowany* (KPK, kan. 889). Nie oznacza to jednak, że zawsze, niezależnie od innych okoliczności bierzmowanie będzie przyjęte godziwie. Jednym z kryteriów, które decydują o właściwym przyjęciu, jest zdolność przyjmującego do odnowienia przyrzeczeń

⁷ Cz. Krakowiak: *Sakrament bierzmowania w praktyce pastoralnej Kościoła w Polsce*. Sandomierz 2005 s. 56.

⁸ W. Granat: *Sakramenty święte*, dz. cyt., s. 149.

chrzcielnych. Wymaga się również od niego odpowiedniej dyspozycji oraz uprzedniego przyjęcia odpowiedniego pouczenia. Kanon 890 stanowi, że *wierni są obowiązani przyjąć ten sakrament w odpowiednim czasie*. Widać więc z jednej strony zobowiązanie wobec każdego wiernego, aby przystąpił do bierzmowania, a z drugiej roztropny nakaz, aby nastąpiło to we właściwym czasie. Troską o zachowanie tego czasu oraz o to, by przystępujący byli odpowiednio przygotowani, Kościół obarcza rodziców oraz duszpasterzy, a w szczególności proboszczów. Kolejny kanon precyzuje w pewnym stopniu zagadnienie czasu przystąpienia do bierzmowania, mówiąc o okolicach wieku rozeznania⁹, co zgodne jest z łacińską tradycją dotyczącą inicjacji chrześcijańskiej. Istnieje jednak możliwość zmiany tego czasu w obliczu niebezpieczeństwa śmierci lub innych poważnych przyczyn. Ustawodawca daje również prawo poszczególnym Konferencjom Episkopatu do ustalenia innego wieku.

Kodeks mówi o powinności obecności przy bierzmowaniu świadka, wobec którego stawia takie same wymagania jak wobec rodziców chrzestnych, czyli odpowiedni wiek, uprzednie przyjęcie bierzmowania, wolność od kar kościelnych oraz prowadzenie chrześcijańskiego życia. Prawo kanoniczne nakazuje również odnotować w odpowiednich księgach nazwiska bierzmowanych oraz poczynić odpowiednie zapisy w księgach ochrzczonych. Dzięki temu fakt przyjęcia bierzmowania nie będzie budził wątpliwości.

Należy również wspomnieć o zapisach zawartych w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich. Bierzmowanie jest tam określane jako *chryzmacja* – odnosi się do niej kanony 692–697. Niektóre zapisy treściowo tożsame są z Kodeksem Prawa Kanonicznego, np. ten zawarty w kanonie 692, mówiący o powinności przyjęcia *chryzmacji* przez ochrzczonego. Podobne są również regulacje dotyczące oleju używanego przy sprawowaniu sakramentu – święty *myron* może sporządzić jedynie biskup. Bardzo istotne różnice pojawiają się z kolei przy zagadnieniach dotyczących szafarza *chryzmacji* oraz czasu jej udzielania. W Katolickich Kościołach Wschodnich każdy prezbiter może sprawować ten sakrament, o czym mówi tradycja wschodnia. Jeśli idzie o czas udzielania *chryzmacji*, przyjęło się udzielać jej łącznie z chrztem, kanon 695 mówi wręcz o takiej powinności. Wyjątki od takiej sytuacji możliwe są tylko z poważnych przyczyn, jednak w takim wypadku należy starać się o jak najszybsze jej udzielenie. Dopełnieniem inicjacji chrześcijańskiej staje się w Kościołach Wschodnich możliwie szybkie udzielenie Eucharystii. Widoczne więc stają się różnice w wschodniej i zachod-

⁹ W przypadku Polski mówi o tym opracowana w 1975 r. *Instrukcja duszpasterska dotycząca sakramentu bierzmowania*, która określa ten wiek na 14–15 lat. Konferencja Episkopatu Polski: *Instrukcja duszpasterska dotycząca sakramentu bierzmowania* (16.01.1975) nr 1. W: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966–1998*. Red. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz. Lublin 1999 s. 27–36.

niej tradycji inicjacji. Nie przesłaniają one jednak jej istoty i znaczenia dla chrześcijańskiego życia.

3. Aspekt katechetyczny

Szkolne materiały podręcznikowe poruszają temat sakramentu bierzmowania w klasie II gimnazjum¹⁰, ukazując bierzmowanie jako wybranie służby Bogu w pełnej wolności i z pełną świadomością¹¹. W trakcie katechezy uczeń ma za zadanie poznać trzy *słowa klucze* właściwe dla tego sakramentu: *krzyżmo*, *bierzmowanie* i *dojrzałość*. Według definicji podręcznikowej *dojrzałość to postawa odpowiedzialności za siebie i innych; umiejętność przewidywania, rozsądnego myślenia i ponoszenia konsekwencji za swoje czyny i słowa*¹². Uwrażliwienie i wzbudzenie świadomości związanej z odpowiedzialnością za Kościół jest tu bardzo istotne. Obdarowanie sakramentem bierzmowania można porównać do życia w rodzinie, kiedy to po okresie życia pod opieką rodziców młody człowiek wychodzi rodzinnego domu, stając się świadectwem swoich rodziców, ich pracy wychowawczej oraz zaangażowania w budowaniu w swym potomstwie życia wiary. Podobnie jest z sakramentem bierzmowania – udzielenie go młodemu człowiekowi jest znakiem zaufania Kościoła względem swego wychowanka; staje się sakramentem posłania, który uzdalnia go do mężnego wyznawania wiary¹³. Zaakcentowanie elementu związanego z umocnieniem wiary i mężnym jej wyznawaniem zostało ujęte jako główny cel katechezy poświęconej bierzmowaniu¹⁴. Aspekt katechetyczny w kontekście bierzmowania obejmuje przede wszystkim element świadectwa, mężnego świadczenia o Bogu. Katecheza akcentuje także wymiar wspólnotowy, jako czynnik pozwalający na mężne wyznawanie wiary – to tak jak Apostołowie, którzy po wniebowstąpieniu Jezusa wspólnie trwali na modlitwie, zanim otrzymali pełnię darów Ducha Świętego, która uzdolniła ich do dawania świadectwa o Jezusie (por. Dz 2, 1n).

4. Aspekt wyznaniowy

Bierzmowanie u chrześcijan nie wszędzie figuruje pod taką samą nazwą i ma takie samo znaczenie. W Kościołach Wschodnich bierzmowanie jest

¹⁰ Przygotowanie kandydatów do bierzmowania w życiu Kościoła partykularnego łączy się przede wszystkim z systematyczną katechizacją w szkole podstawowej. Obejmowało ono według obecnego do niedawna systemu szkolnego klasy V–VIII szkoły podstawowej wraz z całym cyklem katechetycznym pt. *Dojrzałość chrześcijańska (obecnie aż po II–III klasę gimnazjum)*. A. Rutkowski: *Przygotowanie do sakramentu bierzmowania w życiu kościoła partykularnego po II Soborze Watykańskim*. „Studia Pelplińskie” 2013 s. 223.

¹¹ Por. *Aby nie ustać w drodze*. Druga klasa gimnazjum. Poradnik metodyczny. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2013 s. 30–31.

¹² Por. tamże, s. 31.

¹³ Por. tamże, s. 31.

¹⁴ Por. *Aby nie ustać w drodze*. Podręcznik do nauki religii dla drugiej klasy gimnazjum. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2012 s. 46.

sakramentem inicjacji chrześcijańskiej, udzielanym zaraz po chrzcie. W prawosławiu rozumiane jest jako sakrament kapłaństwa powszechnego. Wierny staje się laikiem, członkiem ludu Bożego (*laos Theou*). W Kościołach starokatolickich bierzmowanie również nosi miano sakramentu. Polski Narodowy Katolicki Kościół na IV Synodzie Powszechnym w 1921 r. stwierdził, że chrzest oraz bierzmowanie (co do istoty) są jednym sakramentem¹⁵.

Kościół i wspólnoty kościelne, które wyrosły z reformacji, odrzuciły sakramentalny charakter bierzmowania. Znany jest natomiast obrzęd konfirmacji, a więc świadomego potwierdzenia przymierza, które zostało zawarte z Bogiem. Osoby przechodzą przygotowanie, by później w obecności całej wspólnoty uroczyste wyznać swoją wiarę i złożyć obietnicę bycia wiernym Bogu i Kościołowi. Jest to bardzo uroczysty akt, podczas którego wierny odpowiada na wezwanie Boga wewnętrznym trzykrotnym „tak” – wobec siebie samego, Boga i wspólnoty. Obrzęd ten kończy się nałożeniem rąk na kandydata przez pastora¹⁶. Odbywa się to zgodnie z przekazami zawartymi w Dziejach Apostolskich. Po tym obrzędzie osoby są samodzielnymi członkami i dostają prawo przystępowania do sakramentu Wieczery Pańskiej. Została zachowana starożytna kolejność obrzędów inicjacyjnych. Pomimo tego, że konfirmacja nie jest sakramentem, wyznanie to jest warunkiem do przystąpienia do Komunii. Wśród luteranów pojawiają się głosy dotyczące oddzielenia Pierwszej Komunii od konfirmacji.

Bierzmowanie uświadamia wiernemu ponoszenie odpowiedzialności za świat i Kościół, co ma swoje fundamenty w łasce Chrystusa. Nie jest ona jedynie łaską współmierania, ale łaską wcielenia. W sakramencie chrztu wyzwala ona człowieka spod grzechu i prawa śmierci, natomiast bierzmowanie powinno spowodować akceptację świata w celu przemienienia go. Bóg swoją łaską obdarowuje cały Kościół, aby ten realizował misję poprzez dary indywidualne i funkcje, jakie w zamyśle Boga przypadają jednostce¹⁷. Sakrament ten można określić jako sakrament apostołstwa. Bierzmowani wezwani są do tego, aby stać się *solą ziemi, miastem na górze, światłem na świeczniku*. Na wiernego nałożony jest obowiązek troski o zbawienie świata. Pomocą w tym ma stawać się osobista relacja z Duchem Świętym, który rozwija dary udzielone na chrzcie świętym¹⁸. W ten sposób chrześcijanin powinien dążyć do doskonałości, aby mężnie wyznawać wiarę i odważnie świadczyć o Chrystusie. Namaszczenie, którego dokonuje się podczas udzielania bierzmowania, nawiązuje do namaszczenia udzielanego przez Ducha Świętego męczennikom. Chrześcijanin powinien

¹⁵ M. Blaza, D. Kowalczyk: *Dogmatyka*, dz. cyt. s. 326.

¹⁶ Tamże, s. 327.

¹⁷ *Bierzmowanie*. W: *Mały słownik teologiczny*. Red. K. Rahner, H. Vorgrimler. Warszawa 1987 s. 35.

¹⁸ M. Tschuschke: *Bierzmowanie*. W: *Katolicyzm A–Z*. Red. Z. Pawlak. Poznań 2004 s. 29.

uświadomić sobie najwyższą formę świadectwa jakim jest męczeństwo, by w sytuacjach trudnych nie wstydzic się swojej wiary¹⁹.

II. Formacja osób do bierzmowania

Zgodnie ze wskazaniami II Soboru Watykańskiego Konferencja Episkopatu Polski, a następnie synody partykularne poszczególnych diecezji opracowały dostosowane do miejscowych warunków zasady, na których opierać się będzie przygotowanie kandydatów do przyjęcia sakramentu bierzmowania. W Polsce *po reformie szkolnictwa i ustaleniu przez II Polski Synod Plenarny, że bierzmowania udziela się w gimnazjum, podstawą prowadzenia katechezy jest od 2001 r. Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce oraz Podstawa programowa katechezy wydane przez Konferencję Episkopatu Polski*²⁰. Choć wspomniane dokumenty niewiele mówią o przygotowaniu do bierzmowania, warto zauważyć, że *Dyrektorium mocno akcentuje, iż parafia jest właściwym miejscem katechezy przygotowującej do przyjmowania sakramentów świętych. Temu celowi służą spotkania formacyjne w parafii, które powinny się odbywać przynajmniej raz w miesiącu i posiadać charakter katechetyczny. Mają one różnić się od lekcji religii w szkole zarówno co do treści jak, i formy, będąc uzupełnieniem katechezy szkolnej. (...) Dyrektorium wiąże katechezę szkolną młodzieży gimnazjalnej z wyznaniem i rozumieniem wiary i zaleca włączenie jej w program przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania. Wskazane zostaje także, aby spotkania katechetyczne przybierały raczej w formę celebracji*²¹, aby w ten sposób ukazać związek pomiędzy poszczególnymi sakramentami a wynikającymi z ich przyjęcia zadaniami w Kościele. Drugi dokument Konferencji Episkopatu Polski – *Podstawa programowa Katechezy* – zwraca uwagę na dokonujące się w wieku 13–16 lat przemiany biologiczne, intelektualne i psychiczne, podkreślając ich znaczenie dla rozwoju religijnego. Dlatego zaleca, by w tym okresie położyć nacisk na treści związane z sakramentem pokuty, biorąc pod uwagę, że przyjęcie sakramentu bierzmowania może odegrać znaczącą rolę w kształtowaniu się osobowości religijnej, aby młody człowiek stał się w przyszłości świadomym i odpowiedzialnym za swoją wiarę katolikiem.

Duszpasterze odpowiedzialni za przygotowanie wiernych do przyjęcia sakramentu bierzmowania mają obecnie do dyspozycji wiele materiałów, dzięki którym mogą łatwiej wprowadzić młodzież zarówno w obszerną tematykę sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, jak i teologii poszczególnych elementów

¹⁹ J. Orzeszyna: *Bierzmowanie*. W: Jan Paweł II: *Encyklopedia Nauczania Moralnego*. Red. J. Nagórny, K. Jeżyna. Radom 2005 s. 83.

²⁰ Cz. Krakowiak: *Sakrament bierzmowania w praktyce pastoralnej Kościoła w Polsce*. Sandomierz 2005 s. 39.

²¹ Tamże, s. 40–41.

liturgii sakramentu bierzmowania, jak np. obrzęd nadania imienia czy naznaczenie krzyżmem, a także związany już z praktyką życia chrześcijańskiego obrzęd posłania do dawania świadectwa²². Określenie szczegółów związanych z programem przygotowania kandydatów zależy od ordynariusza miejsca. Statuty Synodu Archidiecezji Poznańskiej zawierają konkretne wymagania dotyczące np. wieku kandydatów: *Aby kandydat do bierzmowania był świadom obowiązków wynikających z bierzmowania, sakrament ten winien być udzielany młodzieży uczęszczającej do trzeciej klasy gimnazjum*²³. Przepisy określają też miejsce, czyli parafię zamieszkania kandydata, oraz czas trwania przygotowań – trzy lata. Dokumenty Synodu zawierają także wskazania dotyczące bierzmowania dorosłych, świadków sakramentu, wyboru świętego patrona, a także samej liturgii sakramentu. Synod naucza, że przygotowanie do bierzmowania powinno służyć pogłębieniu świadomości chrzcielnej kandydatów i prowadzić ich do zaangażowania w aktywne życie swojej parafii, np. poprzez zaangażowanie w duszpasterstwo młodzieży, które przygotowuje młodych do wyboru drogi życiowego powołania²⁴.

III. Pomiędzy teorią a praktyką

Założeniem artykułu było połączenie analizy teoretycznej z obszarem empirycznych badań dotyczących tożsamości religijnej, co związane jest bezpośrednio z religijną dojrzałością. Główny problem badawczy można zawrzeć w pytaniu: czy osoby przystępujące do sakramentu bierzmowania są dojrzałe pod względem religijnym w taki sposób, aby przyjmując go w sposób świadomy i dobrowolny, były gotowe na podjęcie odpowiedzialności z nim związanej, a także konsekwencji, które z niego płyną? Autorzy nie zamierzali ograniczać analiz do wiedzy ankietowanych związanej z sakramentem bierzmowania. W sposób empiryczny chciano zbadać poziom i rodzaj poszukiwań (wszerz – w głąb) kandydatów, ich zainteresowanie obszarem religijnym oraz stopień podejmowanych zobowiązań religijnych i identyfikacji z nimi.

1. Ku dojrzałości chrześcijańskiej

Życie człowieka jest drogą ku dojrzałości. Gdy mówimy o wierze chrześcijańskiej, musimy dojrzałość powiązać ze świętością, do której wzywa wierzących Jezus Chrystus (por. 2 Kor 13,11). Dojrzałość chrześcijańska nie jest związana z wiekiem metrykalnym czy rozwojem osobowościowym. Domaga się postępowania w wierze, co wyraża się w coraz pełniejszym zaangażowaniu w rela-

²² Zob. P. Tomasiak, M. Przybylski, T. Moch i in.: *Przygotowanie do bierzmowania nabożeństwa inicjacyjne*. Warszawa 2010; A. Sepiolo, J. Kasperczyk: *Młodzi na progu. Materiały do pracy z młodzieżą przy parafii. Przygotowanie do bierzmowania*. Gliwice 2010.

²³ Statuty Synodu Archidiecezji Poznańskiej 2004–2008. T. 2. nr 524 § 1.

²⁴ Zob. tamże, nr 591–595.

cję z Osobą Jezusa Chrystusa. Uwzględniając obszar teologii i psychologii pastoralnej, czy też szerzej psychologii religii, możemy powiedzieć, że dla osoby dojrzałej religijnie Bóg będzie zajmował centralne miejsce. Wybór określonych wartości religijnych będzie uwarunkowany wewnętrzną potrzebą relacji z Bogiem, w ten sposób wszystkie obszary życia osoby wierzącej będą podporządkowane tej pierwszej i najważniejszej relacji. Chrześcijanin, idąc za wskazaniem Chrystusa, jest otwarty na potrzeby otaczających go ludzi, a także wspólnoty Kościoła, którym służy w sposób bezinteresowny²⁵. Ponadto potrafi zintegrować obszar własnego życia religijnego z codziennymi obowiązkami rodzinnymi i zawodowymi, a także osobistym rozwojem w dostępnych mu sferach życia²⁶. Aktywnie uczestniczy w życiu Kościoła, traktując swoje praktyki religijne jako przestrzeń spotkania z Bogiem i odpowiedzi na Jego wezwanie²⁷. Dojrzałość religijna domaga się rozwiązania kryzysu tożsamości religijnej w sposób integrujący wymiar osobistych poszukiwań związanych z wiedzą, ale także religijnym doświadczeniem z obszarem świadomego i dobrowolnego zobowiązania wynikającego z osobistej odpowiedzi na zaproszenie Chrystusa do życia wiarą, podążania według przykazań i traktowania relacji z Bogiem jako istotnego wymiaru osobistego życia.

Osoby o dojrzałej tożsamości religijnej posiadać będą status uwewnętrznionej religijnej tożsamości, o zharmonizowanych poziomach eksploracji (wszerz i w głąb) oraz obszaru zobowiązania (podjęcia i identyfikacji z nim). Są pełne zaufania Bogu, mają Jego pozytywny obraz, Bóg jawi im się jako Ojciec i Przyjaciół, nie uwidaczniają się u nich lęki egzystencjalne, w Bogu upatrują pomocy i wsparcia w codziennych problemach²⁸.

2. Grupa badawcza

W przeprowadzonych badaniach²⁹ wzięła udział młodzież klas gimnazjalnych klas I–III gimnazjów Archidiecezji Poznańskiej. Spośród 350 przebadanych osób 55% uczęszczało do szkół gimnazjalnych poza Poznaniem, pozostałe podejmowały naukę w Poznaniu (tab. 1.).

²⁵ Zob. B. Grom: *Psychologia religii*. Kraków 2009 s. 38–39; H. Grzymała-Moszczyńska: *Psychologia religii*. W: *Religioznawstwo. Podręcznik dla nauczyciela*. Red. H. Grzymała-Moszczyńska, J. Majchrowski. Warszawa 1989 s. 60–61; A. Wieradzka-Pilarczyk: *Tożsamość religijna młodych Polaków*. Poznań 2015 s. 123–129.

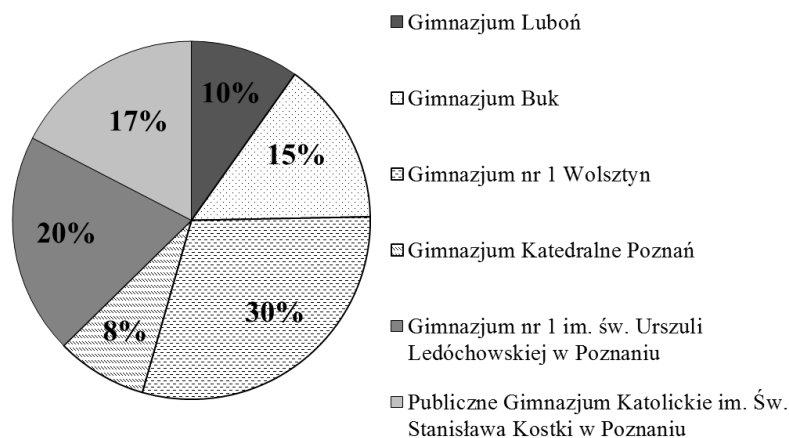
²⁶ Por. tamże, s. 234–236.

²⁷ Por. B. Grom: *Psychologia wychowania religijnego*. Kraków 2001 s. 32.

²⁸ Zob. A. Wieradzka-Pilarczyk: *Tożsamość religijna młodych Polaków*, dz. cyt., s. 148.

²⁹ Badania zostały przeprowadzone przez studentów i doktorantów należących do Sekcji Psychologii Pastoralnej Koła Naukowego „Veritas”, Wydziału Teologicznego UAM w Poznaniu w marcu i kwietniu 2016 r.

Tab. 1. Miejsca przeprowadzenia badań ankietowych

Pod względem płci 53% stanowiły kobiety, a 47% mężczyźni. Natomiast gdy chodzi o podział pod względem wieku, co także związane jest z etapem przygotowania do bierzmowania, najliczniejszą grupę stanowili uczniowie klas trzecich (n=39,1% badanych). Najmniej liczną grupę stanowili czternastolatki (n=20%). Trzy osoby nie podały swojego wieku.

Tab. 2. Podział ankietowanych ze względu na wiek (n=350)

Ankietowani	Częstość	Procent
14 lat	70	20%
15 lat	140	40%
16 lat	137	39,1%
Ogółem	347	99,1%

Ze względu na istotne braki danych w wypełnianych skalach badawczych do końcowych analiz wzięto pod uwagę 308 ankiet.

3. Metoda badań

Świadomi ograniczeń, które związane są z badaniem obszaru religijnego, badania dotyczące dojrzałości religijnej osób przygotowujących się do bierzmowania zostały ograniczone do wybranych wymiarów: religijnych poszukiwań, poziomu podjęcia zobowiązania religijnego oraz stopnia identyfikacji ze zobowiązaniem, które na drodze analiz statystycznych tworzą określone statusy religijnej tożsamości. W tym celu wykorzystano narzędzie badawcze *Skalę Tożsamości Religijnej* (STR) A. Wieradzkiej-Pilarczyk. Do skali dołączono metryczkę.

Skala Tożsamości Religijnej (STR) pozwala na analizę tożsamości religijnej osób badanych, opierając się na pięciu wymiarach: eksploracji wszerz (EW), eksploracji w głąb (EG), podjęciu zobowiązania (PZ) i identyfikacji ze zobowiązaniem (IZ). Istotnym wymiarem jest eksploracja ruminacyjna (ER), która stanowi ważną informację na temat występującego kryzysu tożsamości religijnej. Opisać go można jako zakłócenie równowagi pomiędzy wymiarami eksploracji i religijnego zobowiązania spowodowane brakiem motywacji do zdobywania i pogłębiania wiedzy oraz doświadczenia religijnego oraz niezdolnością do trwałego opowiedzenia się wobec rzeczywistości religijnej. Kryzys tożsamości religijnej może być także związany z lękowym zobowiązaniem religijnym, wynikającym z narzuconych, a niewewnętrzonych do końca form religijnego kultu. Osoby przeżywające kryzys tożsamości religijnej mogą mieć kłopoty z podjęciem decyzji co do ważności wartości religijnych w życiu. Uwidaczniać się mogą w ich życiu trudności z określeniem wartości religijnych, według których chcą kształtować swoje życie, a także obawy związane ze śmiercią. Biorą pod uwagę praktyki religijne, ale pod względem jakościowym charakterystyczne jest dla nich to, iż są wykonywane z lęku przed Bożą karą.

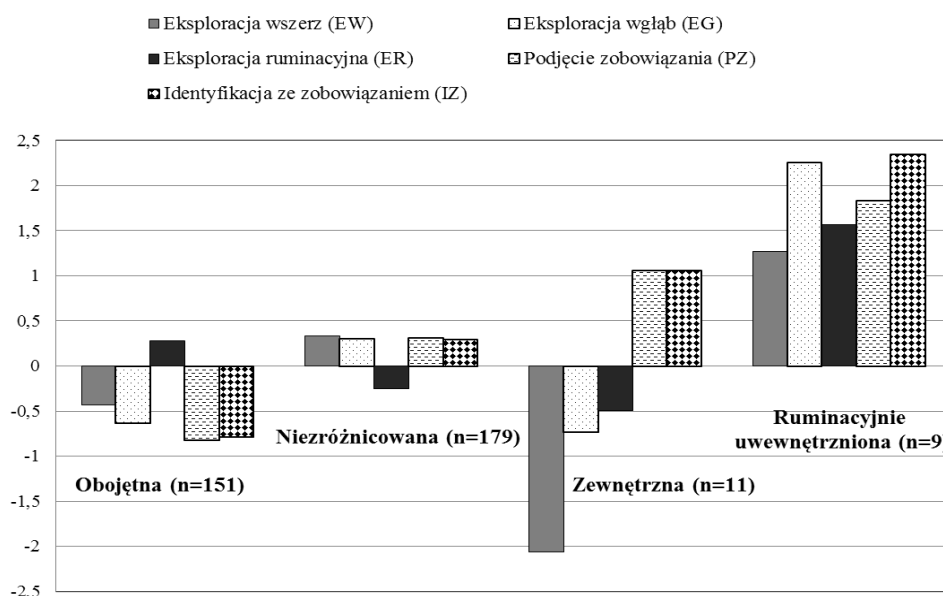
4. Wyniki badań³⁰

Analiza Skali Tożsamości Religijnej (STR) pozwoliła wyróżnić wśród badanych 4 statusy religijnej tożsamości: obojętną, nieodróżnicowaną, zewnętrzną i ruminacyjnie uwewnętrzną. Rozkład wymiarów tożsamości w poszczególnych statusach przedstawia rys.1.

Najliczniejszą grupę stanowią osoby o nieodróżnicowanym statusie religijnej tożsamości (n=179). Charakteryzuje je niski poziom dwóch wymiarów eksploracji, zarówno wszerz, jak i w głąb oraz równie niski poziom podjęcia zobowiązania i identyfikacji z nim. Niski poziom eksploracji ruminacyjnej świadczy o braku kryzysu religijnej tożsamości. Osoby te można opisać jako te, które są tuż przed podjęciem decyzji dotyczącej własnej religijnej drogi. Może ona iść w dwóch kierunkach, albo wejścia na ścieżkę religijnej *przygody z Bogiem*, albo wycofania się z drogi religijnego rozwoju. Wskazuje to na konieczną i istotną rolę religijnych formatorów i świadków, którzy zachęciłiby młodych do religijnych poszukiwań i zaangażowania w sprawy wiary.

³⁰ Wyniki badań zostały zaprezentowane w postaci posteru w języku angielskim na Międzynarodowej Konferencji Psychologii Religii i Duchowości, która odbyła się w Krakowie w dniach 20–22 czerwca 2016 r.

Rys. 1. Statusy tożsamości religijnej ankietowanych gimnazjalistów (n=308)

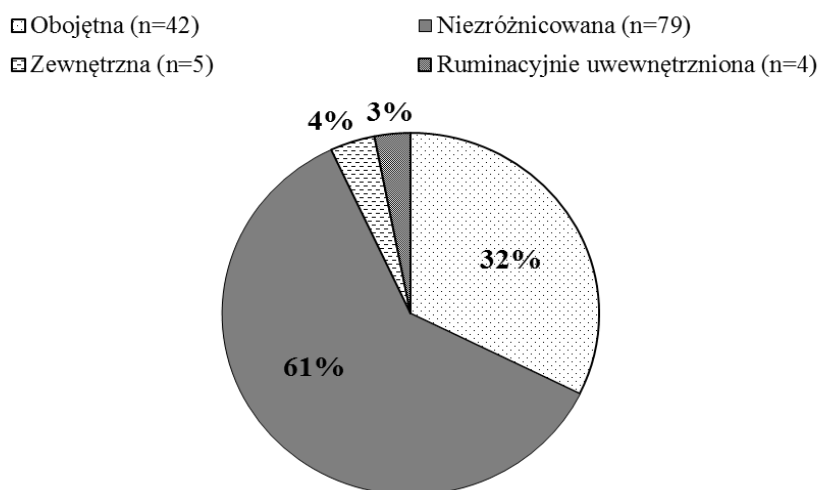
Kolejną grupę stanowią osoby o statusie obojętnej religijnej tożsamości (n=151). To grupa, która nie jest zainteresowana życiem religijnym, wiara i relacja z Bogiem nie mają dla nich znaczenia. Świadczy o tym niski poziom religijnych poszukiwań (eksploracji), a także zobowiązania. Również niski poziom eksploracji ruminacyjnej (>0,5) dowodzi braku kryzysu religijnej tożsamości. Ta sytuacja nie wywołuje w opisywanej grupie lęku czy wątpliwości co do życia aktualnego, ale też eschatologicznej przyszłości. Liczy się to, czego doświadczają aktualnie w różnych obszarach życia, poza życiem religijnym. Jest to grupa stanowiąca wyzwanie dla osób podejmujących się formacji kandydatów do bierzmowania. Zwracając uwagę, że wszystkie osoby badane były aktualnie przygotowującymi się kandydatami do bierzmowania, pojawiać się może pytanie o ich motywację do uczestniczenia w katechezie przygotowującej do bierzmowania. Wydaje się, że ich motywacja ma charakter czysto zewnętrzny i jest zbudowana na powszechnej, choć nieprawdziwej wiedzy dotyczącej sakramentu bierzmowania jako warunku do zawarcia małżeństwa sakramentalnego. Uczestnictwo tych osób w przygotowaniach może być także prowokowane społeczną presją rówieśników czy też może mieć charakter narzucony przez rodziców lub inne osoby znaczące.

Status zewnętrznej tożsamości religijnej liczy 11 osób. To osoby o tradycyjnych poglądach przejętych od rodziców lub innych osób znaczących. Ich życie religijne nie ma fundamentu w osobistych poszukiwaniach. Świadczy o tym niski poziom eksploracji wszerej i w glab oraz wysoki poziom dwóch wymiarów zo-

bowiązania. Typ ich religijności można opisać jako sztywny, ich wiarę jako mocną, dopóki nie zostanie postawiona w ogniu pytań i wątpliwości. Wtedy istnieje ryzyko rozpadu religijności, która nie jest oparta na osobistej decyzji poprzedzonej własnymi poszukiwaniami osobistej relacji z Bogiem, lecz stanowi system religijny przejęty od innych.

Najmniej liczną grupę stanowią osoby o statusie ruminacyjnie uwewnętrznionej tożsamości religijnej (n=9). Analizując poszczególne wymiary religijnej tożsamości, możemy zauważyć wysoki poziom eksploracji wszerz i w głąb oraz podjęcia zobowiązania i identyfikacji z nim. Pomijając wymiar eksploracji ruminacyjnej, mówilibyśmy o grupie najbardziej dojrzałej pod względem religijnej tożsamości, o zharmonizowanych wymiarach religijnych poszukiwań i zobowiązania. Wysoki poziom eksploracji ruminacyjnej może świadczyć o wciąż trwających procesach internalizacji, są to osoby, które znajdują się właśnie tuż przed rozwiązaniem owego kryzysu na najwyższym, dojrzałym poziomie. Ich zaangażowanie w religijne poszukiwania i zobowiązanie mają charakter lękowy, oparty wciąż na niedojrzałym obrazie Boga, nie Ojca, lecz karzącego Strażnika Wiary. Można przypuszczać, że ich religijne zaangażowanie spowodowane jest także egzystencjalną niepewnością, możemy mówić o swoistym *fascinosum* i *tremendum* wiary. Niepoznawalność Boga, poszukiwanie Jego woli może także wywołać lęk, który jednak będzie ścieżką do coraz większego zaangażowania i budowania więzi z Bogiem i bojaźnią, o to by Boga nie zawieść.

Rys. 2. Rozkład statusów religijnej tożsamości wśród ankietowanych 16-latków (n=130)

Analizy statystyczne wykazały brak istotnych różnic w rozkładzie statusów pomiędzy grupami wiekowymi ($p > 0,05$). W przypadku 16-latków, będących na ostatnim etapie formacji do sakramentu bierzmowania, rozkład statusów tożsamości jest podobny jak w przypadku wszystkich badanych (rys. 2).

Większość z osób, które mają w niedługim czasie przyjąć sakrament bierzmowania, jest wciąż przed podjęciem decyzji dotyczącej osobistego, religijnego zaangażowania. Spośród 130 przebadanych 16-latków 42 osoby nie wykazują większego zainteresowania rozwojem religijnym. Jedyne 9 kandydatów można opisać jako postępujących na drodze religijnego zaangażowania.

5. Wnioski

Przeprowadzone badania pozwoliły na wyciągnięcie następujących wniosków:

1. Analiza danych wskazuje, że 97,1% kandydatów do bierzmowania posiada niedojrzały status tożsamości religijnej.

2. Najliczniejszą grupę stanowią gimnazjaliści przynależący do statusu tożsamości religijnej niezróżnicowanej, co stanowi 58,1% badanych. Jest to grupa, która staje przed podjęciem decyzji dotyczącej swojej relacji do rzeczywistości transcendentnej. Stanowią oni wyzwanie dla religijnych formatorów.

3. Brak istotnych różnic ($\chi^2(6)=3,558$, $p > 0,001$) pomiędzy statusami tożsamości religijnej w poszczególnych grupach wiekowych może wskazywać na fakt, że formacja religijna określana jako „przygotowanie do bierzmowania” nie ma związku z kształtowaniem tożsamości religijnej, a co za tym idzie religijnej dojrzałości.

4. Istotna różnica pomiędzy wymiarami religijnej tożsamości z różnych grup wiekowych występuje jedynie na poziomie eksploracji w głąb ($p < 0,05$), u 16-latków osiąga najwyższą wartość średniej.

5. W przypadku grupy 16-latków przyjmujących sakrament bierzmowania 3,1% posiada status tożsamości uwewnętrznionej, o zharmonizowanych wymiarach tożsamości religijnej: eksploracji i zobowiązania i niskiej wartości eksploracji ruminacyjnej

6. Brak jest istotnych różnic międzypłciowych dotyczących statusów tożsamości religijnej.

III. Pastoralne poszukiwania – ku pełni dojrzałości

Sakramentu bierzmowania w Kościele katolickim w aktualnej sytuacji nie można nazwać sakramentem ludzi dojrzałych religijnie. Potwierdza to istotność dogmatycznego ujęcia bierzmowania jako sakramentu inicjacji, a nie dojrzałości chrześcijańskiej. Na ten fakt może wskazywać poziom religijnej tożsamości osób

w wieku 15–16, lat kiedy zasadniczo sakrament ten jest przyjmowany. Tę sytuację potwierdzają inne badania dotyczące rozwoju tożsamości osób we współczesnym świecie, które mówią o istotnym przesunięciu wieku osiągnięcia dojrzałej tożsamości zarówno osobowej, jak i religijnej na wiek ok. 26–40 lat³¹. Jest to czas, kiedy to młodzi ludzie posiadają osobowościowe kompetencje, by w sposób odpowiedzialny podjąć się zobowiązań, które wyznają, a przede wszystkim wpisać je w aktualny program życia i być im wierni. Do nich w sposób istotny będą należały zobowiązania płynące z sakramentu bierzmowania, takie jak:

- traktowanie więzi z Bogiem jako istotnej dla własnego życia i osobistego rozwoju,
- mężne wyznawanie wiary i dawanie świadectwa wobec świata o wyznawanych wartościach,
- wierne postępowanie według zasad wiary i trwanie w wierze mimo codziennych przeciwności,
- przekazywanie wiary innym,
- aktywne włączenie się w praktyki religijne i życie wspólnoty Kościoła.

W aktualnej sytuacji, gdy obserwuje się spadek uczestnictwa młodych ludzi zarówno w praktykach religijnych, jak i życiu Kościoła, po otrzymaniu sakramentu bierzmowania nieuprawnionym jest wiązanie tego sakramentu z religijną dojrzałością. Gdyby dojrzałość religijna była wyznacznikiem (warunkiem) przyjęcia sakramentu bierzmowania, czas otrzymania darów Ducha Świętego należałoby przełożyć na wiek późniejszy, związany z posiadaniem osobowych kompetencji do podjęcia zobowiązania i identyfikacji z nim, po wcześniejszym procesie religijnych poszukiwań.

Wydaje się, że obecnie stworzona praktyka katechetyczna, która zobowiązuje kandydatów do bierzmowania do trzyletniego cyklu formacji w parafii, ma stwarzać szansę do zachwycenia młodych osób relacją z Bogiem i „zatrzymania” ich w Kościele w trudnym rozwojowo momencie. Jednakże zaobserwować można, że katechetyczne zaangażowanie nie przynosi oczekiwanych owoców w postaci dojrzałej, czyli świadomej i wiernej relacji z Bogiem. Formacja nie może ograniczać się do przekazu wiedzy, ale, jak mówią dokumenty Kościoła, do wprowadzenia w celebrację, doświadczenie żywej więzi z Chrystusem, któremu na Jego miłość można odpowiedzieć osobistym „tak”.

W obecnej sytuacji wydaje się koniecznym indywidualne podejście do osób formowanych³². Ważne byłoby rozeznanie, jaki status religijnej tożsamości posiadają. Osoby o statusie obojętnej tożsamości religijnej należałoby prowokować

³¹ Por. A. Wieradzka-Pilarczyk: *Tożsamość religijna młodych Polaków*, dz. cyt., s. 225–226.

³² Tamże, s. 237.

do odpowiedzenia sobie na pytania o sens przyjęcia sakramentu, pozwolić na poszukiwania obszarów, w które odpowiedzialnie mogłyby się zaangażować zgodnie z własnymi talentami i kompetencjami. Jest to istotne dla poczucia sprawstwa i religijnej autoidentyfikacji.

Podobnie kandydatów o tożsamości religijnej niezróżnicowanej należałoby podprowadzić do podjęcia decyzji o wyborze drogi wiary jako istotnej i pierwszorzędnej z punktu widzenia aktualnych planów na życie. Istotne jest, aby nie była to droga obciążających nakazów, ale oparta na własnych poszukiwaniach i uzyskanych odpowiedziach na konkretne pytania dotyczące ich życia. Podobnie będzie z osobami o tożsamości religijnej zewnętrznej, gdzie droga poprzez zakamarki religijnych pytań, a czasami wątpliwości ma ich doprowadzić do osobistego, a nie narzuconego wyboru bycia świadomym chrześcijaninem i uchronić w sytuacjach kryzysu przez odejściem od Kościoła katolickiego.

Idąc za myślą św. Augustyna: *Raz wybrawszy ciągle wybierać muszę*, osoby o dojrzałym uwewnętrznionym statusie religijnej tożsamości należy wspierać i umacniać, aby pojawiające się dynamicznie cywilizacyjne przemiany, w tym laicyzacja i sekularyzacja, nie zwały ich wiary, lecz pogłębiały zażyłość z Chrystusem aż do wskazywanej przez Niego doskonałości i świętości. W przypadku osób badanych ważną byłaby także diagnoza dotycząca posiadanego przez nich obrazu Boga, demaskowanie obrazu fałszywego i tworzenie oraz wzmacnianie relacji z Bogiem jako Ojcem i Przyjacielem.

Przytoczona formacja możliwa jest jednak, gdy uwzględnić będzie kontekst życia kandydatów, ich dojrzałość osobową, a także środowisko wychowania i religijnego wsparcia. Inaczej sakrament bierzmowania pozostać może jedynie kolejnym mało znaczącym wydarzeniem, do którego przystępuje się z racji wieku czy przynależności do określonej rówieśniczej grupy, bez odniesienia do osobistej relacji z Chrystusem i Kościołem.

Szukając rozwiązań, można by się skłonić ku przesunięciu wieku przyjmowania sakramentu bierzmowania na czas późniejszy. Wejście na ścieżkę formacji dojrzałego chrześcijanina, który poznał i zawierzył Chrystusowi oraz świadomie wszedł na drogę wiary, powinno być bowiem podstawą także innych sakramentów, takich jak małżeństwo czy kapłaństwo. Sakrament bierzmowania może być tego początkiem. Coroczne parafialne przygotowania osób chcących w sposób świadomy przyjąć bierzmowanie, posiadających dojrzałą motywację związaną z pogłębianiem religijnego życia, a także posiadaniem odpowiednich kompetencji do wzięcia odpowiedzialności za wypowiedziane w czasie bierzmowania słowa mogłoby stworzyć okazję do formacji ludzi dojrzałych religijnie, a sam sakrament już nie tylko w potocznym, ale i właściwym rozumieniu stałby się sakramentem ludzi dojrzałych.

Powyższe treści, ukazujące stan religijnej tożsamości i dojrzałości kandydatów do bierzmowania, muszą skłaniać do pastoralnej refleksji, a także konkretnych działań. Zmiany w systemach edukacyjnych nie zawsze biorą bowiem pod uwagę integralny rozwój człowieka w pełnym tego słowa znaczeniu, czego wymagałoby współczesne spojrzenie na formację, także religijną. W sakramencie otrzymujemy dary, które muszą trafić na podatny grunt, aby mogły przynieść oczekiwane owoce, bowiem łaska jednak, jak pisał św. Tomasz z Akwinu, *bazuje na naturze*. Na tle powyższych rozważań należałoby także zastanowić się nad miejscem sakramentu bierzmowania w Kościele katolickim – czy ma on być w wymiarze katechetyczno-duszpasterskim sakramentem potwierdzającym osiągnięcie pewnego stopnia religijności i cnoty, czy sakramentem mającym na celu umocnienie człowieka, bez względu na jego obecny stan ducha, wiedzy religijnej i religijnej dojrzałości. Podczas formacji należy zwrócić uwagę na fakt, iż do rozwoju religijnego życia człowiek został wezwany w momencie przyjęcia chrztu świętego. Formacja jest zatem następstwem wyboru, którego dokonali rodzice, chcąc ofiarować swoim dzieciom to, co najlepsze, rzeczywistość, z której oni sami czerpią siłę i wartości. Ważne jest zatem, aby ukazać, że bierzmowanie nie ma wymiaru wydarzenia jednorazowego. Jest ono kontynuacją drogi chrzcielnej, kolejnym stopniem umocnienia na drodze poznawania i rozwoju wiary, jest sakramentem „dojrzewiania” do wiary, która nie cofnie się nawet wobec świadectwa wymagającego przelania krwi w imię Jezusa Chrystusa.

Bibliografia

- Aby nie ustać w drodze*. Druga klasa gimnazjum. Poradnik metodyczny. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2013.
- Aby nie ustać w drodze*. Podręcznik do nauki religii dla drugiej klasy gimnazjum. Red. J. Szpet, D. Jackowiak. Poznań 2012.
- Bierzmowanie*. W: *Mały słownik teologiczny*. Red. K. Rahner, H. Vorgrimler. Warszawa 1987.
- Błaza M., Kowalczyk D.: *Traktat o sakramentach*. Warszawa 2007.
- Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966-1998*. Red. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz. Lublin 1999.
- Granat W.: *Sakramenty święte*. Cz. II. *Chrzest. Bierzmowanie. Pokuta*. Lublin 1966.
- Grom B.: *Psychologia religii*. Kraków 2009.
- Grom B.: *Psychologia wychowania religijnego*. Kraków 2001.
- Grzymała-Moszczyńska H.: *Psychologia religii*. W: *Religioznawstwo. Podręcznik dla nauczyciela*. Red. H. Grzymała-Moszczyńska, J. Majchrowski: Warszawa 1989.
- Katechizm Kościoła katolickiego*. Tłum. pl. Poznań 1994.
- Kodeks Prawa Kanonicznego*. Tłum. pl. Poznań 1984.
- Konferencja Episkopatu Polski: *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*. Kraków 2010.

- Konferencja Episkopatu Polski: *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*. Kraków 2001.
- Krakowiak Cz.: *Sakrament bierzmowania w praktyce pastoralnej Kościoła w Polsce*. Sandomierz 2005.
- Orzeszyna J.: *Bierzmowanie*. W: Jan Paweł II: *Encyklopedia Nauczania Moralnego*. Red. J. Nagórny, K. Jeżyna. Radom 2005.
- Pius XII: Encyklika *Mistici Corporis Christi o Mistycznym Ciele Chrystusa* (29.06.1943). Tłum. pl. Otwock 1997.
- Pius XII: Encyklika *Mediator Dei et hominum o Świętej Liturgii* (20.11.1947). Tłum. pl. Warszawa 1996.
- Romaniuk K.: *Czas na Biblię*. Karków 2013.
- Rutkowski A.: *Przygotowanie do sakramentu bierzmowania w życiu kościoła partykularnego po II Soborze Watykańskim*. „*Studia Pelplińskie*” 2013 s. 223–234.
- Sepioło A., Kasperczyk J.: *Młodzi na progu. Materiały do pracy z młodzieżą przy parafii. Przygotowanie do bierzmowania*. Gliwice 2010.
- Statuty Synodu Archidiecezji Poznańskiej (2004–2008)*. T. 2. Poznań 2008.
- Tomasik P., Przybylski M., Moch T. i in.: *Przygotowanie do bierzmowania. Nabożeństwa inicjacyjne*. Warszawa 2010.
- Tschuschke M.: *Bierzmowanie*. W: *Katolicyzm A-Z*. Red. Z. Pawlak. Poznań 2004.
- Sobór Watykański II: Konstytucji o Liturgii Świętej *Sacrosanctum Concilium* (1963).
- Sobór Watykański II: Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (1964).
- Sobór Watykański II: Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis* (1965)
- Urban W.: *Sakrament dojrzałości chrześcijańskiej*. Poznań 1979.
- Wieradzka-Pilarczyk A.: *Tożsamość religijna młodych Polaków*. Poznań 2015.

STRESZCZENIE

Dojrzałość religijna kandydatów do bierzmowania.

Teoretyczna i empiryczna refleksja nad miejscem sakramentu bierzmowania w życiu Kościoła

Artykuł podejmuje zagadnienie miejsca i roli sakramentu bierzmowania w pastoralnej misji Kościoła. W części teoretycznej prezentuje aktualne nauczanie Kościoła dotyczące bierzmowania w aspekcie: dogmatycznym, prawnym, katechetycznym i wyznaniowym. Analizuje także znaczenie i sposób przygotowania do przyjęcia bierzmowania. W części badawczej prezentuje wyniki badań własnych przeprowadzonych wśród uczniów gimnazjów. Na ich podstawie opisuje dojrzałość religijną współczesnych kandydatów do bierzmowania oraz formułuje wskazania duszpasterskie związane zarówno z przygotowaniem, jak i z udzielaniem tegoż sakramentu.

Słowa kluczowe: dojrzałość religijna, bierzmowanie, socjologia pastoralna, refleksja empiryczna, refleksja pastoralna.

SUMMARY

Religious Maturity of Candidates for Confirmation.

Theoretical and Empirical Reflection on the Place of Confirmation in the Life of the Church

The article deals with the place and role of the sacrament of Confirmation in the pastoral mission of the Church. In the theoretical part it presents current teaching of the Church concerning

the Confirmation in dogmatic, legal, catechetical and confessional aspects. It also analyzes the meaning of Confirmation as well as the way of preparing to it. In the research part it presents the results of research conducted among middle school students. On the basis of this research it describes religious maturity of today's candidates for Confirmation and formulates pastoral guidelines related to both preparation and administering this sacrament.

Keywords: religious maturity, confirmation, pastoral sociology, empirical reflection, pastoral reflection.